

1984

۲۵۷

الحمد لله

اشتراکات و افتراقات

اعتقادی

بریلویہ باشیعہ

تالیف:

عباس خسروی

مؤسسہ آموزشی پژوهشی مذاهب اسلامی

وابسته به

شورای برنامه ریزی مدارس علوم دینی اهل سنت

سرشناسه : خسروی، عباس، ۱۳۵۹ -
 عنوان و نام پدیدآور : اشتراکات و افتراقات اعتقادی بریلویه با شیعه / عباس خسروی؛ [برای] مؤسسه آموزشی و پژوهشی مذاهب اسلامی وابسته به شورای برنامه ریزی مدارس علوم دینی اهل سنت
 مشخصات نشر : قم: آثار نفیس، ۱۳۹۸.
 مشخصات ظاهری : ۲۵۶ص.
 شابک : ۹۷۸-۶۰۰-۷۹۶۴-۴۹-۱ ریال ۳۸۰۰۰۰
 وضعیت فهرست نویسی : فیا
 موضوع : بریلویه
 موضوع : (Bareilly school (Islam
 موضوع : شیعه
 موضوع : Shiah
 موضوع : اسلام -- عقاید
 موضوع : Islam -- Doctrines
 شناسه افزوده : شورای برنامه ریزی مدارس علوم دینی اهل سنت، مؤسسه آموزشی و پژوهشی مذاهب اسلامی
 رده بندی شکره : ۱۳۹۸ ج ۲/ب/ BP۲۴۴
 رده بندی دیویی : ۲۹۷.۵۵
 شماره کتابشناسی ملی : ۵۶۳۹۱/۴

نام کتاب : اشتراکات و افتراقات اعتقادی بریلویه با شیعه
 مؤلف : عباس خسروی
 ناشر : آثار نفیس
 چاپخانه : احسان
 ویراستار : خدارحم مرادی
 صفحه آرایی : سید محمود حسینی قزوینی
 شمارگان : ۱۰۰۰ نسخه
 نوبت چاپ : اول - بهار ۱۳۹۸
 قیمت : ۳۸۰/۰۰۰ ریال

شابک : ۹۷۸-۶۰۰-۷۹۶۴-۴۹-۱ ISBN 978-600-7964-49-1

مرکز پخش: قم - بلوار شهید صدوقی - بلوار شهید محمود اخلاقی - پلاک ۶۵

مرکز تخصصی مذاهب اسلامی - معاونت پژوهش

تلفن: ۰۲۵-۳۲۹۳۵۰۱۱ نمابر: ۳۲۹۳۵۰۷۳

آدرس سایت: www.mazaheb.com

فهرست مطالب

۹	مقدمه
۱۱	پیشینه تحقیق

فصل یکم

۱۷	تاریخ بریلویه و تحولات آن
۱۹	مقدمه
۱۹	تاریخ پیدایش بریلویه
۲۱	تاریخ تطور و تحولات
۲۳	حیات علمی احمد رضاخان بریلوی
۲۵	آثار مهم احمد رضاخان
۲۶	مراکز مهم بریلویه
۲۶	بریلویه پس از احمد رضاخان
۳۱	شخصیت‌های مهم بریلوی
۴۶	بریلویه از نگاه مخالفان
۴۹	جواب بریلویه به مخالفان
۴۹	مواضع بریلویه در مورد وهابیت
۵۱	رابطه بریلویه با شیعه و جمهوری اسلامی ایران

فصل دوم

۵۳	توحید و شرک از دیدگاه شیعه و بریلویه
۵۵	مقدمه
۵۵	تعریف توحید از نگاه بریلویه و شیعه
۵۶	اقسام توحید از نگاه بریلویه و شیعه
۶۱	مفهوم شرک از نگاه بریلویه و شیعه
۶۲	اقسام شرک از دیدگاه بریلویه و شیعه
۶۴	توحید و شرک عبادی از دیدگاه بریلویه و شیعه
۶۸	بریل از دیدگاه شیعه و بریلویه
۶۹	ادله مشروریت توسل از نگاه بریلویه و شیعه
۷۶	اقسام توسل
۸۳	مفهوم استغاثه از نگاه بریلویه و شیعه
۸۴	اقسام استغاثه
۸۶	جواز استغاثه به غیر خداوند
۸۸	جواز استغاثه پس از مرگ
۹۵	شفاعت از نگاه شیعه و بریلویه
۹۶	ارتباط شفاعت و دعا
۹۷	اقسام شفاعت
۱۰۲	سفر برای زیارت قبور از دیدگاه بریلویه و شیعه
۱۰۱	اقسام زیارت از نگاه بریلویه
۱۰۵	مشروعیت سفر برای زیارت قبور از نگاه بریلویه و شیعه
۱۱۳	روشن کردن چراغ روی قبور نزد شیعه و بریلویه
۱۱۵	زیارت قبور برای زنان از دیدگاه بریلویه و شیعه

۱۱۷	 صلاة عند القبور از دیدگاه بریلویه و شیعه
۱۲۰	 بنای برقبور
۱۲۱	 تکریم اولیای الهی و اعراس
۱۲۳	 تبرک از نگاه بریلویه و شیعه
۱۲۳	 تبرک به آثار صالحان و اشیای منفصل آنان در نگاه بریلویه و شیعه
۱۲۴	 دلایل بریلویه و شیعه بر تبرک به آثار صالحین
۱۲۸	 ذبح و نذر برای اولیای الهی

فصل سوم

۱۳۱	 منزلت و جایگاه پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله نزد بریلویه و شیعه
۱۳۳	 مقدمه
۱۳۴	 ویژگی‌های نبی مکرم اسلام صلی الله علیه و آله از نگاه بریلویه و شیعه
۱۳۴	 ۱. عصمت
۱۴۰	 ۲. علم غیب
۱۴۴	 ۳. حیات برزخی پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله
۱۵۴	 ۴. سماع موتی
۱۵۵	 دلایل بریلویه و شیعه بر سماع پیامبر صلی الله علیه و آله در قبر
۱۶۰	 ۵. جشن میلاد پیامبر گرامی اسلام صلی الله علیه و آله از دیدگاه بریلویه و شیعه

فصل چهارم

۱۶۵	 امامت و رهبری نزد بریلویه و شیعه
۱۶۷	 مقدمه
۱۶۹	 مفهوم امامت از دیدگاه بریلویه و شیعه
۱۷۲	 امامت از اصول یا فروع

- نصب و تعیین امام از نگاه بریلویه و شیعه ۱۷۲
- شرایط امام از نگاه بریلویه و شیعه ۱۷۴
- امامت ظاهری ۱۷۵
- شیوه تعیین امام و خلیفه ظاهری ۱۷۵
- ویژگی های خلافت و امامت ظاهری ۱۷۶
- خلافت و جایگاه شیخین نزد بریلویه ۱۷۶
- امامت باطنی ۱۷۷
- شیوه تعیین خلافت و امامت باطنی ۱۷۸
- ویژگی های خلافت و امامت باطنی ۱۷۹
- عصمت امام از دیدگاه بریلویه و شیعه ۱۹۶
- تفاوت خلافت ظاهری و باطنی ۱۹۸
- نقد دیدگاه بریلویه بر تقسیم خلافت به ظاهری و باطنی ۱۹۹
- جایگاه اهل بیت از نگاه بریلویه ۲۰۰
- فضایل اهل بیت از نگاه بریلویه ۲۰۲
- علی علیه السلام در نگاه بریلویه ۲۰۷
- مناقب فاطمه علیها السلام از نگاه بریلویه ۲۱۴
- حسنین علیهما السلام در نگاه بریلویه ۲۱۹
- یزید از نگاه بریلویه ۲۲۶
- امامان دیگر از دیدگاه بریلویه ۲۲۸
- انتظار موعود و مهدویت از نگاه بریلویه ۲۳۰
- معرفی اجمالی حضرت مهدی ۲۳۶
- نشانه های ظهور ۲۳۹
- نتیجه کلی تحقیق ۲۴۱
- منابع و مأخذ ۲۴۳

پیشگفتار

یکی از مشکلات عمده جهان اسلام، عدم شناخت مذاهب اسلامی از همدیگر است که سبب شده است عده‌ای فرصت طلب در صدد ایجاد تفرقه و شکاف بین مسلمانان برآیند.

اگر در محافل علمی جهان اسلام، اشتراکات و افتراقات مذاهب اسلامی در مسائل اعتقادی مورد بررسی قرار گیرد بعد از مدتی در نوع نگرش آنان از همدیگر، نوع رفتار، موضع‌گیری، تبیین، تبلیغ و می‌توان گفت شناخت آنان از هم تأثیر به‌سزایی خواهد داشت و دیگر جایی برای نفوذ دشمنان اسلام بین مسلمانان باقی نخواهد ماند. توجه به این امر مهم می‌تواند برای آینده جهان اسلام و تقریب مذاهب اسلامی، مفید باشد. در این اثر سعی شده است با رویکرد تقریب بین مذاهب اسلامی، به برخی مسائل اعتقادی مورد اشتراک و افتراق بین بریلویه و شیعه، پرداخته شود. در میان اهل سنت فراوانند کسانی که منتقد وهابیتند و اشتراکات فراوانی با شیعه دارند؛ مثل بریلویه که جریان تأثیرگذار و مخالف وهابیت در هند، پاکستان، بنگلادش و بخش‌هایی از استان سیستان و بلوچستان ایران هستند که اولیای الهی و اهل بیت پیامبر گرامی اسلام علیهم‌السلام نزد آنان جایگاه بلندی دارند و در این زمینه در خیلی چیزها با

مذهب شیعه مشترکند. هر چند در برخی مبانی هم افتراقاتی با مبانی اعتقادی شیعه دارند. چون مسلمانان اعم از اهل سنت و شیعه شناخت کافی از هم دیگر ندارند؛ از این رو برخی قضاوت‌ها و رفتارهایشان با هم دیگر گاه بر اساس ذهنیت‌های نادرست می‌باشد. با توجه به سوء استفاده دشمنان شیعه و بریلویه در ایجاد شکاف بین مذاهب و دورنگه داشتن آن‌ها از شناخت درست از همدیگر، این ضرورت را می‌طلبد که اولاً وجوه اشتراکی و اختلافی بین خود را بدانند و ثانیاً از نقاط مشترکشان در مقابل دشمن واحد که در صدد نابودی اسلام ناب و معرفی کردن اسلام آمریکایی هستند، استفاده کنند. بریلویه یک جریان فکری مهم و اثرگذار در شبه‌قاره و مخالف وهابیت است لذا ضرورت دارد مبانی، افکار و اندیشه‌های آنان و برخی اشتراکات و افتراقات اعتقادی‌شان با شیعه شناخته شود و از آن در جهت تعامل هر چه بیشتر میان مذاهب اسلامی و حفظ وحدت بین آنان، بهره برد. با توجه به این‌که بریلویه حدود ۷۰ درصد جمعیت اهل سنت پاکستان را تشکیل می‌دهند، پتانسیل بسیار مناسبی برای مقابله با وهابیت و سلفیت است. شناخت دقیق اشتراکات و افتراقات شیعه با این طریقه صوفی، ما را برای رسیدن به اهداف تبلیغی و بلند مدت نظام اسلامی یاری می‌رساند. با توجه به اینکه در بسیاری از مسائل اعتقادی بین شیعه و بریلویه اشتراکات فراوانی وجود دارد، می‌توان از این مشترکات به عنوان سدی در برابر نفوذ دشمنان شیعه و بریلویه استفاده کرد. دشمن واحدی که به دنبال ایجاد شکاف و نفوذ بین مذاهب اسلامی بوده و از ایجاد تفرقه در بین مذاهب، بهره‌ها برده است. اگر شیعه و بریلویه همدیگر را خوب بشناسند به این واقعیت پی می‌برند که اشتراکاتشان در مسائل اعتقادی از موارد اختلافی بسیار

بیشتر است، لذا پرداختن به این مسائل در محافل علمی و نشر این اشتراکات در سطح جامعه، می تواند نقشه های دشمنان اسلام را که به دنبال ایجاد اختلاف و دشمنی بین مسلمین هستند، ناکام گذارد و همان وحدتی که مدنظر امام خمینی علیه السلام و امام خامنه ای (مد ظله العالی) هست، شکل خواهد گرفت. با توجه به استقبال مراکز مهم بریلویه از جمله دارالعلوم نعیمیة مجددیة در چابهار ایران و منهاج القرآن تحت نظارت دکتر محمد طاهر قادری از بزرگان بریلویه در پاکستان برای شناخت و ارتباط هرچه بیشتر با مذهب تشیع، بدیهی است که این گونه مباحث می تواند در شناخت هر چه بیشتر شیعه و بریلویه از اعتقادات هم دیگر مفید باشد و به عنوان سدی در برابر وهابیت و جریان تکفیری قرار گیرد. این تحقیق می تواند در مراکز علمی و پژوهشی شیعه و بریلویه، به خصوص مراکزی که در جهت تقریب مذاهب اسلامی و تقابل با تفکرات وهابیت فعالیت می کنند، مورد استفاده قرار بگیرد.

پیشینه تحقیق

منبع مبسوط و مستقلى به زبان فارسی در این موضوع یافت نشد؛ و بیشتر منابع بریلویه در این باره به زبان اردو است که به ناچار هر آنچه از آنها مورد استفاده قرار گرفت، توسط نگارنده به زبان فارسی ترجمه شد و در هر صورت با ذکر برخی آثار در موضوع این تحقیق، پیشینه آن بررسی می شود:

۱. دانشنامه جهان اسلام زیر نظر آقای دکتر غلامعلی حداد عادل، ج ۳، مدخل: بریلوی، احمد رضا این کتاب در مورد احمد رضا خان و شخصیت ایشان، فرزندان و برخی شاگردان وی است.^۱ در این اثر آمده است که

۱. جمعی از نویسندگان، دانشنامه جهان اسلام، ج ۳، ص ۳۴۱.

احمد رضاخان، بیش از دویست اثر در ردّ دیوبندیه و وهابیت، نگاشته است. این مقاله به برخی از اعتقادات بریلویه همچون توسل و ارادت به امامان شیعه اشاره کرده و از قداست امامان شیعه نزد آنان سخن گفته است.^۱ همچنین در مورد وجه تسمیه شهر بریلی و تاریخ آن که در یکی از نواحی اوتراپرادش هند می باشد، توضیح داده است.^۲

۲. مقاله دیوبندیه، بریلویه و رابطه آنان با وهابیت از استاد حجة الاسلام والمسلمین آقای دکتر مهدی فرمانیان که در مجله طلوع ش ۶، تابستان ۱۳۸۲ش به چاپ رسیده است.

مطالب متعددی در این مقاله هست؛ مثل: تاریخ مسلمانان و بزرگان اثرگذار از مسلمانان هند، افراد اثرگذار بر احمد رضاخان بریلوی، تکفیر وهابیت از جانب احمد رضاخان بریلوی، برخی آثار مهم احمد رضاخان و عقاید بریلویه. ۳. دائرة المعارف جهان نوین اسلام؛ این اثر در مورد تاریخ پیدایش جنبش بریلویه، زندگانی احمد رضاخان بریلوی مؤسس بریلویه، مطالبی را بیان کرده است. جایگاه علمی و مکتوبات فراوان احمد رضاخان، برخی آیین عبادی بریلویه از جمله عرس نیز مورد توجه این مجموعه قرار گرفته است. در این دائرة المعارف برخی عقاید بریلویه از جمله طلب شفاعت از رسول خدا، علم غیب ایشان، حاضر و ناظر بودن حضرت هم، ذکر شده است. اختلاف بین بریلویه و دیوبندیه در نوع دیدگاه ها، از دیگر مسائل مورد بحث در این اثر است. اسلامی برخی شاگردان احمد رضاخان و رهبران این جنبش پس از وی، در این اثر ذکر

۱. همان، ص ۳۴۴-۳۴۳.

۲. همان، ص ۳۴۶-۳۴۵.

شده است.^۱

۴. پایان‌نامه کارشناسی ارشد مذاهب اسلامی به‌نام بررسی سلفی‌گری در شبه‌قاره هند که حجة الاسلام والمسلمین آقای حسن منتظری، آن را نگاشته است.

وی در فصل پنجم تحت عنوان بررسی عقبه‌های فکری جنبش‌های معاصر در شبه‌قاره، در مورد بریلویه، مؤسس و مدارس آن، تألیفات احمد رضا بریلوی، عقاید و ارادت بریلویه نسبت به امامان شیعه^۲ و در فصل ششم در رابطه با مواضع بریلویه نسبت به وهابیت، سخن گفته است.^۳

۵. پایان‌نامه تاریخ و عقاید بریلویه اثر آقای سید حسین رضوی، کارشناسی ارشد جامعة المصطفی

وی در این پایان‌نامه با استناد به منابع اردو به این مطالب پرداخته است: تاریخ و نحوه پیدایش فرقه بریلویه، شخصیت احمد رضاخان، اساتید و افراد اثرگذار بر او، شاگردان احمد رضاخان، مراکز مهم بریلویه، عقاید بریلویه و جایگاه اهل بیت پیامبرگرامی اسلام ﷺ در نگاه آنان.

۶. تحلیل و بررسی آرای کلامی بریلوی کارشناسی جامعة المصطفی؛ اثر آقای آصف حسین، وی که اهل پاکستان است با استناد به برخی منابع اردو در مورد عقاید بریلویه از جمله: توحید و شرک، نبوت، جایگاه ویژه اهل بیت پیامبر اسلام ﷺ و معاد، بحث کرده است.

۱. جمعی از نویسندگان، دائرة المعارف جهان نوین اسلام، ص ۶۹۴-۶۹۳.

۲. منتظری، حسن، بررسی سلفی‌گری در شبه‌قاره، ص ۶۱-۵۶.

۳. همان، ص ۸۷-۸۵.

۷. فرهنگ جامع فرق اسلامی، دست نوشته‌های مرحوم آیت‌الله سید مهدی روحانی، که به دست آقای سید حسن خمینی تألیف شده است. وی در این اثر از موسس بریلویه (احمد رضاخان) سخن گفته و تقابل بریلویه با وهابیت، از جمله ابن تیمیه و محمد بن عبدالوهاب، مطالبی را بیان کرده است.^۱

۸. پایان نامه کارشناسی ارشد نقد و بررسی اندیشه‌های کلامی دیوبندیه از دیگر آثار فارسی زبان است که نگارنده در فصل هفتم، رابطه دیوبندیه و بریلویه را بررسی و برخی مسائل اختلافی بین این دو را بیان کرده است.

۹. مکتب دیوبند و جنبش جماعت تبلیغ اثر استاد سید مهدی علی زاده موسوی. وی در فصل پنجم این اثر، ذیل گرایش‌های مکتب حنفی، در مورد بنیانگذار این جریان و برخی اختلافات بریلویه با سلفیه، مطالبی بیان کرده است و در ادامه به برخی از مهم‌ترین اختلافات بین دیوبندیه و بریلویه از جمله اوصاف و جایگاه نبی مکرم اسلام ﷺ، زیارت قبور، مولدالنبی و... پرداخته است.^۲

گفتنی است در سال ۱۳۹۲ (ه. ش) در سفر به چابهار دو منبع مهم بریلویه، به نام عقاید اهل سنت و جماعت از جانب مولوی ترنج زمر مدیر حوزه علمیه نعیمیه مجدیه چابهار، به اینجانب اهداء شد. هر دو در ذبح برخی از اتهامات مخالفین بریلویه از جمله احسان الهی ظهیر، نگاشته شده‌اند. یکی از این دو منبع در سال ۱۳۸۲ (ه. ش) به چاپ رسیده است که ترجمه کتاب عقاید

۱. خمینی، سید حسن، فرهنگ جامع فرق اسلامی، ج ۱، ص ۲۸۰-۲۷۹.

۲. علی‌زاده موسوی، سید مهدی، مکتب دیوبند و جنبش جماعت تبلیغ، ص ۲۰۲-۱۸۸.

و مسائل مفتی محمد عبدالقیوم بریلوی هزاروی به زبان اردو است و به دست مولوی محمد ذاکر حسینی بریلوی (اهل روستای دهک سراوان - استان سیستان و بلوچستان) به فارسی ترجمه شده است.

وی در این کتاب در مورد عقاید بریلویه از جمله: جواز توسل به اموات، مشروعیت استغاثه، تبرک به آثار صالحین، زیارت قبور، ذبح و نذر برای اولیای خدا، کرامات اولیا، محبت اهل بیت پیامبر اسلام ﷺ و ... سخن گفته است. دومین منبع به نام عقاید اهل سنت و جماعت است که در سال ۱۳۹۱ (ه.ش) به چاپ رسیده است. مؤلف این اثر مولانا محمد عبدالحکیم شرف قادری است و توسط مولوی محمد ذاکر حسینی به زبان فارسی ترجمه شده است. این کتاب، مفصل در مورد برخی عقاید بریلویه از جمله: حیات برزخی، سماع موتی، کرامات اولیا، توسل، علم غیب پیامبر اسلام ﷺ و ... بحث کرده است.

احسان الهی ظهیر از مخالفین سرسخت بریلویه و شیعه، در رد افکار بریلویه کتابی به نام البریلویه عقائد و تاریخ به عربی نوشته است. وی در این کتاب اتهامات زیادی بر بریلویه وارد کرده است و احمد رضا خان را به دلیل ترویج احادیث و روایات شیعه در هند و پاکستان، شیعه می داند.